

A TANONCOTTHONOK AZ IFJÚSÁGVÉDELLEM SZOLGÁLATÁBAN

ÍRTA:

BATIZ DÉNES

A munkásifjúság egészségügyi veszélyeztetettsége.

A munkásifjúság egészségét számos, részben koruknál, részben környezetüknél fogva előálló veszély fenyegeti. Valamennyien a serdülés korában vannak s ugyanakkor az ipari munka sajátos körülményei között élnek és dolgoznak. Mindazok a hatások tehát fokozottan érvényesülnek velük szemben, amelyek koruknál, továbbá élet- és munkakörülményeiknél fogva egészségükre veszélyt jelenthetnek.

A serdülő ifjak teste rohamos fejlődésnek indul. A fejlődő test, ideg, izom és egyéb élettani szövetei különösen érzékenyek, fogékonyak bármely vegyi vagy erőművi behatás iránt. Ugyancsak erősen megviseli a fiatal szöveteiket a természetes hatások kimaradása, valamint a természet nyújtotta lehetőségekkel való visszaélés, bármily formában történjék is az. Ehhez járul még az is, hogy nem egyszerre és arányosan fejlődik a serdülő minden szerve. A csontrendszer jár elől a növekedésben s a rajtuk kifeszített izmok csak mintegy utána nyúlnak a hosszában, szélteben növekvő csontoknak. A belső szervek s közöttük különösen a szív azonban csak az izmok rendszeres foglalkoztatásának s így tömegük növekedésének arányában fejlődik. Ezért a látszólag hosszúra nyúlt testű ifjú belső szervei kezdetben csupán egy gyermek teljesítményeire képesek.

Ebben a korban hiányzanak az élettapasztalatok és azokat gyakran keserves küzdelem és számos károsodás árán szerzik meg az ifjak. Ekkor alakul ki jellemük és egész személyiségük. A serdülés korában szerzett benyomások, ismeretek, tapasztalatok és életgyakorlat az ifjak egész életére döntő kihatással lehetnek és szoktak is lenni.

Ugyanezért, ebben a rendkívül fogékony, forrongó és átalakuló korszakában kerül bele a munkásifjúság az ipari munka sajátos körülményei közé. Az ifjú gyakran elkerül hazulról a városi élet ránézve idegen s nem ritkán ellenségesnek érzett és tapasztalt körülményei közé. De még ha otthon marad is, csak hálóvendégnek számít odahaza. Korán reggel már elmegy munkahelyére s csak késő este vetődik újra haza. Napját jórészt a műhelyben, legtöbbször zárt, poros, gőzzel vagy gázzal szennyezett levegőben, elégtelen világítás mellett s általában kedvezőtlen egészségügyi műhelyviszonyok közepette tölti. A műhely határozza meg évekre egész világát. Mászor esetleg árukat hord ki s a poros, kipuffogó gázzal szennyezett levegőjű utcákon húzza

anyaggal, munkaeszközökkel telt szekerét. Családtagjait, iskolai környezetét felváltják a munkatársak, idősebb inas, segéd és a mester, illetve a tanonciskolái társak. A tanonciskola azonban csak kirándulás számba megy a heti munka közben s már nem képes olyan társadalomképző hatást gyakorolni, mint a középiskola.

Megváltozik az ifjú életrendje. A szabadidő számára csaknem kizárólag a vasárnapra szorítkozik s számos iparágban részben vagy egészben még a vasárnapot is leköti a munka. Ma már legtöbb munkásifjú hozzájut évenként két heti fizetéses szabadsághoz. Mi ez a két hét azonban a középiskolás ifjak szüreti, karácsonyi, húsvéti és különösen nagyvakációjához képest!

A munkásifjúnak több szabad, hiszen ő már maga is kenyérkereső számba megy. Ez nagyobb függetlenséget biztosít számára. Ugyanakkor azonban függősége is nagyobb: az idősebb inastól kezdve mindenki rendelkezik vele. Mindezekhez járulnak még az ipari munka sajátos egészségügyi hatásai: a hosszú munkaidő, a túleröltetés, az egyhangú munka, az ipari mérgezések és egyéb káros jellegű hatások. A munkásifjú nevelésében rendkívüli jelentősége van végül az utcának. Már pedig az utca nevelő hatása közismerten rendszerint igen kedvezőtlen.

Látható tehát, hogy a serdülő kora miatt már amúgy is különös figyelemre szoruló munkásifjúság lényegében a felnőtteknél kedvezőtlenebb ipari körülmények közé kerül és ez hatványozottan felfokozza egészségügyi veszélyeztettségét. A munkásifjúság gondozására tehát annál nagyobb figyelmet kell fordítanunk.

A tanoncok száma és otthonviszonyai.

A Budapest területén lévő különböző tanonciskolákban az 1938/1939 tanév végén 18.774 iparos- és 1643 kereskedőtanoncot tartottak nyilván. A számítások szerint ezeknek körülbelül fele lakik Budapesten, fele pedig a környéken. A Budapesten lakó tanoncok közül mintegy 4500-5000 lakik szüleinél vagy rokonainál, 4-500 lakik mesterénél, 1100-1200 lakik tanoncotthonokban és 3000-3500 lakik albérletben. A szüleinél vagy rokonainál lakó tanoncok nagyobb része is nélkülözi a legelemibb egészségügyi feltételeket. Hiszen a mai budapesti kislakásviszonyok mellett ezek a fiatalok munkások szüleiknél is csak konyhában vagy zsúfolt szobában s ott is gyakran egy ágyban másod- vagy harmad-

magukkal kénytelenek lakni, illetve aludni. Kevés kivételtől eltekintve még rosszabb a helyzete a mesterénél lakó tanoncoknak. A hálóhely rendszerint a szellőtlen, poros, elhanyagolt műhely, ahol a helyzet természete szerint a legritkább esetben szolgál fekvőhelyül ágy. Éjszakai nyugalmaikat ezek a munkásifjak legtöbbször a munkapadra vagy a földre helyezett szalmazsákokon, egyéb zsák- és rongydarabokon s hasonlókon kénytelenek megtalálni. Kétségtelen, hogy ez a nyugalom a fejlődő munkásifjára nézve kielégítő nem lehet. Nem sokkal több jó mondható el az albérletben lakó tanoncok helyzetéről sem. Hiszen a tanonc, ha csak hazulról nem támogatják, ami elég ritka eset, különösen kezdetben alig tudhat heti i-2 pengőnél többet lakására fordítani. Ezért pedig csak igen szűkös körülmények között juthat albérleti lakáshoz.

Hazánkban a tanoncok száma mintegy 70.000-re tehető. A Budapesten kívül lakó és dolgozó tanoncok sorsa sem sokkal jobb, sőt bizonyos esetekben és körülmények között még sokkal súlyosabb is, mint a Budapesten lakóké.

A tanoncok és általában a munkásifjak otthonviszonyai tehát Budapesten és azonkívül is az ország területén – kevés örvendetes kivételtől eltekintve – mind egészségügyi, mind erkölcsi szempontból igen kedvezőtlennek minősíthetők.

A ma tanonca a holnap hasznos polgára.

Az, aki világos látással tekint előre a jövőbe, a ma szurtos, sápadt, vékonypénzű tanoncában a holnap szakképzett iparosát és a hon értékes polgárát látja. Benne az értékes honpolgárt nemcsak szak-képzettsége és így közérdekű szakmai tevékenysége, hanem emellett és ezenfelül *személyiségének lelki minősége* teszi. Az összetartozandóság tudata, a társasfelelősségérzet, az áldozatvállalás készsége, az összefogás sikert fokozó jelentőségének megismerése, a magasabb célok elérése utáni vágy és törekvés, az erkölcs tisztaságának megbecsülése és egyéb hasonló lelki sajátságok mind olyan vonásai a személyiségnek, amelyeknek kifejlődésére, elsajátítására vagy megszerzésére az emberileg adható legkedvezőbb feltételeket *az egészséges családi otthon* biztosítja. Ha pedig a budapesti tanoncok helyzetét tekintjük csupán, akiknek viszonyairól megbízhatóbbak az értesüléseink, megállapíthatjuk, hogy azoknak több mint fele nélkülözi a saját családi otthont. A már említett okoknál fogva viszont megállapítható, hogy a családi otthonokban élők jelentős része sem kap családi környezetéből kellő nevelő hatásokat. Ezt igazolja az a tapasztalat is, hogy Budapesten lakó szülők tanonc-gyermekei is nagy számban ostromolják állandóan a budapesti tanoncotthonokat.

A családi otthon nevelő hatásának két alapfeltétele van: *a vérségi kapocs és a lelki kapcsolat.*

A dolgok természetéből következik, hogy a mesterénél vagy albérletben lakó tanoncok esetében legtöbbször mindkét alapfeltétel hiányzik. *Az egészségügyi szempontok érvényesülésén túl ezeknek az alapfeltételeknek pótlásánál lépnek előtérbe a helyesen szervezett és vezetett tanoncotthonok.*

Milyen az igazi tanoncotthon?

A fent kifejtettek figyelembe vételével kíséreljük meghatározni, hogy milyen is hát a kívánalmaknak mindenben megfelelő tanoncotthon?

Az igazi tanoncotthon *külső keretében* alkalmazkodik a tanonc saját otthoni viszonyaihoz. Tehát egyszerű. Mind külsőjében, mind belsejében, nélkülöz minden felesleges fényűzést. Ez ugyanis indokolatlan és később ki nem elégíthető s ezért gyötrő elégedetlenséget okozó igényeket támasztana a munkásifjakban. Ugyanakkor lehetőséget teremt arra, hogy a tanonc fesztelenül, valóban otthonosan érezze magát benne. Szükséges, hogy benne szabad utat engedhessen hangos jókedvének. Különben nyomasztó lesz rá nézve a helyzet, amelyből minden áron menekülni kíván. Hiszen sem a műhelyben, sem az utcán ki nem törhet belőle egészséges szilajsága. A leveleórak keretében sem találhat erre elegendő lehetőséget. Ahhoz, hogy a tanonc otthonában magát otthonosan érezze, szükséges továbbá, hogy egyéni holmijának is legyen megfelelő és elegendő helye.

Az igazi tanoncotthon továbbá megfelel az elemi egészségügyi feltételeknek és pedig olyan formában, hogy azok által is nevelő hatást gyakoroljon a benne lakókra. A tanoncotthon tehát tiszta, világos, levegős, általában jól szellőztetett s télen a szükséghez mérten fűtött. Bőséges alkalmat nyújt továbbá az egyéni tisztálkodásra, amely célra különösen alkalmas az észszerűen berendezett és karbantartott zuhanyfürdő. Végül kifogástalan és mintaszerűen karbantartott egészségügyi berendezésekkel rendelkezik.

Az igazi tanoncotthon *életrendjében* alkalmazkodik a tanoncok élettani viszonyaihoz és adott munkakörülményeihez. A tanoncotthon e tekintetben arra is törekszik, hogy az otthonban lakásának ideje alatt a tanonc észrevétlenül elsajátítsa felnőtt kora számára a munkásember legcélszerűbb életrendjét. Ezért a *tisztaságra, rendszerességre, céltudatosságra, mértékletességre, józanságra és edzettségre* helyezi megállapított életrendjében a súlyt. Az egyidejűen növekvő, dolgozó és sportoló fiatalokat megtanítja, hogyan pihenjék ki eredményesen napi fáradaikat, hogyan ébredjenek frissen idejében, hogyan végezzék egyszerű és az egészség megőrzését mégis nagymértékben előmozdító reggeli tornájukat, hogyan gondoskodjanak arról, hogy reggelenként könnyű székletük legyen, hogyan mosa-

kodjanak utána derékig hideg vízben, hogyan öltözködjének mindenkor az időjárásnak megfelelően, hogyan reggelizzenek nyugodtan és bőségesen ahhoz, hogy általa magukhoz vegyék a szükséges táplálék-mennyiséget, hogyan menjenek frissen és mégis nyugodtan munkahelyükre, hogyan tisztálkodjanak munkájuk végeztével stb., stb. Ezeken felül útmutatást és gyakorlati lehetőségeket nyújt arra nézve, hogyan használják fel egészségesen és hasznosan szabadidejüket, esti óráikat, hogyan töltsék el a hétvégét és általában a számukra adódó kevés szabadságot. *A tanoncotthon ezáltal válik az egészséges életrend gyakorlati iskolájává.*

Igen fontos, hogy a tanoncotthonban *egészséges közösségi szellem* uralkodjék. Az otthon lakóit nem fűzi egymáshoz közvetlen vérségi kapcsolat. Ez a hiány pedig csak kis részben pótolható a nemzethez, illetve közös fajhoz tartozás egyetemes tudatának felébresztése által. Annál fontosabb tehát, hogy lehetőleg teljes egészében kifejlődjék az otthon lakói között lelki közösség formájában a lelkikapcsolat. Ez viszont tapasztalás szerint csak mélyen vallásos légkörben következhetik be. Hiszen a tiszta és egészséges családi életnek is alapfeltétele a mély vallásosság. A tanoncotthoni nevelés enélkül teljesen célt tévesztett. Még pillanatnyi eredményei is csak látszólagosak; az esetek nagyobb részében pedig a tanoncotthoni nevelés komoly vallásos tartalom nélkül egyenesen romboló hatású.

Egészséges, életteljes vallásos légkörben a tanoncotthon lakói között családi szellemű közösség alakul ki. Egymás testvéreinek érzik magukat. Vezetőiket bátyjuknak vagy apjuknak tekintik. Főtörvényük a szeretet. Ezért arra törekcsenek, hogy egymás terheit elhordozzák. Ily körülmények között az otthon rendjének alapja az önfegyelem lesz. Kiéppül közöttük a társasfelelősségérzet. Életelvük lesz a vallás tanította erkölcs. Egyéni kérdéseik megoldásához hozzásegíti őket a lelkigondozás, megnyitva számukra a hit kimeríthetetlen erőforrásait. Előttük magasabb életesmények, életcélok tárulnak fel s ezzel – a számtalan gátló körülménnyel szemben és azok ellenére – a tanoncotthoni nevelés egyéniségük teljesebb kifejléséhez és egyben közösségi értékük növekedéséhez segíti őket. Ezért nem igazi tanoncotthon pl. az – bármily tökéletesen legyen is az berendezve, felszerelve, illetve fegyelmezve, amelyikben csak „teljes ellátást” kap a tanonc.

A tanoncotthonban tehát elsőrendű fontosságú a szellemi tartalom. Amit a fejlődő lelkületű ifjú e tekintetben ott kap, az egész életére elhatározó jelentőségű!

Egy-egy tanoncotthonnak magában azonban nagyon nehéz ezt a szellemet, komoly lelkitartalmat hatékonyan biztosítani. A tanoncok az általános emberi rosszra való hajlandóságuk mellett, lelki

forrongásuk, az utca, a munkahely, a mozi, a rossz pajtások és egyéb hasonló tényezők kedvezőtlen hatása iránt való nagy fogékonyságuk következtében óriási ellenállást fejtenek ki a nemesítő, építő erőkel szemben. Ha ezeket az erőket csupán a tanoncotthon vezetője vagy vezetői s még néhány komolyabb, idősebb tanonc hordozzák magukban és sugározzák szét környezetükben, buzgalmuk könnyen hatástalan, munkájuk eredménytelen lesz. Ezért nemcsak célszerű, hanem az eredményes működésnek egyenesen alapfeltétele az, hogy a tanoncotthon mögött ott álljon cselekvő érdeklődésével valamely mélyen vallásos eszmei célkitűzésű egyesület, ifjúsági mozgalom vagy éppen egyházi testület, egyházközség vagy gyülekezet. *Különösen előnyös hatást fejthetnek ki e téren a vallásos jellegű ifjúsági mozgalmak*, amelyek nemes törekvésű tagjaik nagy tömegével, mozgalmi életük hagyományaival és a jelenben kifejtett mozgalmi tevékenységükkel az ifjakra minden másnál hatékonyabb ellensúlyozó hatást képesek gyakorolni, sőt igen értékes indításokat eredményezhetnek. *Még kedvezőbb természetesen az a megoldás, hogy a tanoncotthonok ilyen ifjúsági mozgalmak egy-egy ifjúsági intézményébe beágyazva működnek.*

Az igazi tanoncotthon *méreteinek* megállapításánál tekintettel kell lenni arra, hogy eredményes hatásokat csak egyéni neveléssel, foglalkozással lehet elérni. Ezért kerülni kell a tömegszerű nagy egységeket és a kisebb egységeket is benső tagozással kell még meghittebb csoportokra bontani. (Például egy-egy hálószoba népe külön családi kört alkosson.) Ugyanakkor figyelemmel kell lenni azonban a gazdasági szempontokra is. Ezért legalább 30-40-es létszámúnak kell lennie egy-egy tanoncotthonnak. Az elkerülhetetlen nagyobb egységeket egymástól csaknem teljesen független kisebb egységekre kell bontani. Különben a családi jellegű gondozás meg nem oldható benne s a tanonc csak az együtt-lakó tömeg egy atomjává válik.

Néhány további vonás az igazi tanoncotthon jellemzésére.

Az igazi tanoncotthon lakói tehát családi közösségben élnek egymással. A családi közösségnek pedig megvannak a maga sajátos családi eseményei. Amint például az egészséges családban a legnagyobb és egyben legörvendetesebb esemény az új családtag, a gyermek megérkezése, ugyanúgy a legnagyobb és egyben legörvendetesebb esemény az igazi tanoncotthon lakói számára *az új otthonlakó felvétele*. Ez a felvétel tehát nem csupán egy megüresedett hely egyszerű betöltése. Ebbe a nagyjelentőségű cselekménybe maguk a tanoncotthon eddigi lakói is cselekvően belefolyanak. Előnyösen oldja meg ezt a feladatot valamely, az otthon lakói-

nak bizalmából megalakult szerv, amely az otthon vezetőjének *tanácsadói* felügyelete alatt működve, maga vizsgálja meg a felvételre jelentkezők közül a felvételre legalkalmasabbat, illetve legérdemesebbet, így az új lakót mintegy a közösség fogadja magába. Ezt a tényt azután formás kis felvételi ünnepség keretében kifejezésre is juttatják. Ezáltal nagyban fokozódik a kölcsönös felelősség tudata s a cselekményben határozottan komoly erkölcsi erő nyilvánul meg. Megérezheti mindenki, hogy az, aki annak a tanoncotthonnak, közelebről annak a tanonccsaládnak tagjává válik, ezáltal nagy tisztességben részesül.

Örvendetes és egyben szomorú családi eseménye a tanoncotthonnak a *tanoncszabadulás*, örvendetes, mert az ifjú immár a férfias feladatok nagyobb felelősségű teréhez jutott. Viszont szomorú is, mert – legalább is a szűkebb körből – kiválik a testvérként szeretett tanoncotthon-társ. Az útrabocsátás az igazi tanoncotthonokban szintén ünnepélyes körülmények között megy végbe. Fehér asztalnál gyülekeznek össze a tanoncotthon lakói s előttük emlékezik meg szabaduló társuk az otthonban tapasztaltakról, mintegy erkölcsi mérlegre téve azokat. Régi tanonctársai keresetlen szavakkal elbúcsúztatják s a tanoncotthon vezetője is igyekszik ellátni őt nagyobb felelősséggel járó életútjára hasznos útravalókkal. Mindez az iparos- és honpolgárnevelés szempontjából komoly értéket jelent. Még emlékezetesebbé teszi ezt az eseményt az, ha a szabaduló ifjú valamivel, például az otthon könyvtára számára egy értékes könyv adományozásával külön is beírja nevét az otthon pártfogói közé s egyben tanonctársai szívébe.

A tanoncotthon családi közössége különben *megemlékszik tagjainak születésnapjáról és számon tartja egyéni életének fontosabb változásait is*. Mindezzel bensőségebbé és emberibbé válik együtt-élésük.

A tanoncotthon azonban nem csupán magát a tanoncot veszi figyelembe. Jól tudja azt a vezetőség, hogy *a tanonc egyben egy vallásos család tagja is*. Ezért igyekszik a tanonc szívében a szülők és a vészerinti testvérek iránti szeretetet és megbecsülést ápolgatni. A serdülőkorban gyakran tékozló útra induló ifjút a tanoncotthon nevelő munkája legalább lélekben visszavezeti megtagadott családi körébe. Nem feledkezik meg azonban arról sem, hogy a ma még serdülő korban lévő tanonc rövidesen maga is *új családnak válik alapítójává*. Ezért gondos szeretettel készíti elő őt erre a hivatásra. Megfelelő mozgalmi alkalmak útján is igyekszik elősegíteni azt, hogy egészséges családi körökbe bejutva tiszta ismeretségeket köthessen, illetve ilyen ismeretségekhez juthasson a tanonc fiú és lány.

A tanoncotthon vezetői kapcsolatba igyekeznek kerülni továbbá a *tanoncok mestereivel*. A mes-

terekben élesztgetik tanítványaik irányában az oktatói és atyai felelősséget, hogy a tanoncokban mintegy velük összefogva neveljék a jövő iparosát. Ezért a vezetők meglátogatják a mestereket, illetve őket időnkint megfelelő alkalmakra össze is hívják. Ilyen módon rendkívül sok nehézséget küszöbölnek ki tanoncaik életéből.

A tanoncotthonok lakói gyakran *külön leventecsoportot* alkotnak. Ilyenkor az otthon jó szelleme nagy segítséget jelent a honvéd- és honpolgárnevelés tekintetében. Ugyanakkor pedig a leventefoglalkozásra fordított idő is sokkal értékesebbé válik mind a leventeség, mind a tanoncotthon célkitűzései szempontjából.

Az otthonban gyakran derül ki, hogy a tanoncok nagyrésze nélkülöz bizonyos fontos ismereteket. Részben ezek pótlására, részben új ismeretek szerzésére felébreszti az igazi tanoncotthon lakóinak igényét s megfelelő ösztönzés és támogatás útján *általános ismeretkörüket tágítja és szaktudásukat növeli*.

A helyesen vezetett tanoncotthon működésével a legeredményesebben mozdítja elő *a társadalombiztosítás egészségvédelmi és korai megrokkánást megelőző tevékenységét*. Hiszen állandó egészségügyi gondozásban részesíti (felvételi orvosi vizsgálat, állandó egészségügyi felügyelet), az egészséges életrendre neveli őket s az erkölcsi nevelés által a legjobban örökös nemi egészségük felett. Ugyanígy kiválóan érvényesülnek *az egyes közegészségügyi szempontok is* az igazi tanoncotthonokkal kapcsolatban. Ezek az otthonok lakóik állandó egészség-gondozása útján gátat emelnek a népbetegségek terjedése elé, az egészségügyi műveltség terjesztésével pedig a tanoncok útján a kívánatos egészséges életszokásokra nevelnek.

Ami végül *a tanoncotthonok vezetését* illeti, a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ennek a feladatnak az ellátására legalkalmasabbak azok a fiatal emberek és férfiak, illetve – leánytanoncoknál – nők, akik ifjúsági mozgalmakban velük született vezetői készségüknek már jó bizonyosságát adták, s – különösen a férfi vezetők – lehetőleg maguk is ipart folytattak vagy folytatnak és maguk is részt vesznek a tanoncotthonok életében. Természetesen sikeres működésükhöz fel kell tételezni, hogy mögöttük támaszul valóban ott áll egy erkölcsi mozgalom számos értékes tagjával és vezetőjével.

*

Az eddig előadottak igazolják a helyesen szervezett és vezetett tanoncotthonok rendkívüli jelentőségét a munkásifjúság egészségvédelme és társadalmi gondozása szempontjából. Hátra van még a jelenlegi helyzet áttekintése és mindezek alapján a jövőben követendő út kijelölése.